

Kapittel 2. Myter om tospråklighet og tegnspråk

Det eksisterer mange myter om tospråklighet hos normalthørende og enda flere rundt døve barn og tegnspråk. Slike myter møter vi fagpersoner hyppig, så det er verdt å vurdere mytene og presentere de mange paradoksene som oppstår rundt døve og sterkt tunghørte barn.

Myte 1

Tospråklige barn har forsinket språkutvikling, og de er språkforvirret.

De aller fleste kjenner til eksempler på normalthørende barn som har fått tilgang til to språk tidlig i livet, og som har utviklet fullgod kompetanse i begge språkene. Selv om erfaringer og forskning bekrefter dette, påstås det fremdeles at tospråklige barn blir forsinket i sin språkutvikling, og at de er språkforvirret.

For å få til god kompetanse i begge språkene er det visse betingelser som må oppfylles: likeverd og respekt for begge språkene fra familien og miljøet for øvrig og rikelig tilgang til gode språkmodeller i naturlige, meningsfulle samhandlinger.

Tidlig på 1980-tallet visste man at språktilegnelse hos spedbarn var en medfødt evne, men man trodde at barn bare kunne lære ett språk om gangen. Hvis man introduserte flere språk samtidig, trodde man at barnet blandet språkene og ble forsinket i sin språk- og begrepsutvikling (Redlinger & Park, 1980; Vihman, 1985). Senere forskning beskrevet nedenfor, avkrefter slike påstander. Fremdeles blir likevel foreldre frarådet å bruke mer enn ett språk sammen med barnet sitt. Det finnes ingen bevis for at menneskehjernen er skapt for å være enspråklig. Forskning på hørende barn av døve foreldre (KODA) viser at å ha like god tilgang til to språk fra fødselen av, særlig et tegnspråk og et talespråk, verken vil forsinke språkutviklingen eller forvirre barnet (Petitto & Kovelman, 2003). KODA-barna skiller språkene og kan oversette fra et språk til det andre uten problemer. Utvikling av tegnspråk og talespråk har hvert sitt dokumenterte utviklingsforløp som både døve og hørende barn må gjennom. Dette indikerer en kvalitativ likhet mellom språkene.

Tospråklighet i seg selv er ikke årsak til at noen døve og sterkt tunghørte får forsinket språkutvikling. Den økte sårbarheten hørselshemmete barn har, kan slå negativt ut dersom barnet ikke får tidlig tilgang til språk. Det er mangel på tidlig språklig erfaring som vil skape forsinkelser i språkutviklingen hos døve og sterkt tunghørte barn (Marschark, 1997). Døve barn kan oppleve et språkmiljø som få hørende barn møter, med nærpersoner som ikke kan barnets språk flytende, og andre som bruker blandete språkkoder. Derfor er det en nøye kartlegging av barnets utvikling som bør få bestemme fokuset for de språklige tilretteleggingene (Mashie, 1997).

Er de første milepælene i språkutviklingen hos ett- og tospråklige småbarn forskjellige?

Det er mye forskning som beskriver milepælene i språkutviklingen hos ettspråklige normalthørende barn og døve barn av døve foreldre (DBDF) (Bellugi & Klima, 1982; Newport & Meier, 1985; Petitto 1987; Petitto & Marentette, 1991). Det ser ut til at milepælene for hørende barn av hørende foreldre (HBHF) og døve barn av døve foreldre (DBDF) er sammenfallende.

Milepælene hos ettspråklige hørende barn av hørende foreldre og døve barn av døve foreldre	Gjennomsnittsalder for når kompetansen oppstår
Det første ordet/tegnet	0,9 år - 1,2 år (Capute et al., 1986; Vihman & McCune, 1994)
De første femti ordene/tegnene	1,7 år (Nelson, 1973; Petitto, 1987)
De første toords-/totelesytringene	1,5 år-2,2 år (Bloom, 1975; Brown, 1973; Petitto, 1987.)

Petitto, 2002

Språkutviklingen hos tospråklige hørende barn blir sammenlignet med milepælene til ettspråklige hørende barn (HBHF) og ettspråklige døve barn (DBDF). Det er generelt akseptert i dag at milepælene er biologisk bestemt, og at det ikke går an å tvinge fram utvikling med trening og drill (Petitto & Kovelman, 2003).

Påstander om at tospråklige barn er forsinket i sin utvikling, kan forklares hvis man ser på bare ett av barnets språk og sammenligner det med milepælene i tabellen ovenfor. Petitto & Holowka (2002) mener derimot at man skal slå ordforrådene i de to språkene sammen, og da ser man at de tospråklige barna oppnår milepælene samtidig som de ettspråklige. De viser til flere eksempler: Et tospråklig barn som har 15 ord på fransk og 35 engelske ord, har oppnådd femtiords-milepælen. Som dette eksempelet viser, er det sjeldent at et barns tospråklighet er jevnt fordelt 50-50 (Sebastian-Galles & Soto-Faraco, 1999). Dette kan skyldes miljømessige forhold, som for eksempel hvilke personer barnet er sammen med mest og dermed hvilket språk som brukes mest, og hvilket språk barnet foretrekker. Språkpreferansen kan endre seg over tid og bestemmes ofte av hvilken sosiolingvistisk gruppe barnet har størst tilknytning til (Petitto & Holowka 2002). Hos tospråklige småbarn kan vi se forskjeller i antall ord (eller tegn) barnet produserer på sine to språk, men språkforståelsen av de to språkene er omtrent lik (Petitto & Kovelman, 2003).

Hørende barn som lærer to talespråk, produserer noe som kalles for "nøytrale" ord. "Nøytrale ord" er ord som er vanskelig å tolke som en del av det ene språket eller det andre. Tidligere ble "nøytrale ord" gitt som eksempel på barnets **språkforvirring** og sene utvikling. Imidlertid viser forskningen til Petitto & Holowka (2002) på seks KODA-barn i alderen 0,7-2,2 år, at hørende barn som lærer et tegnspråk og et talespråk, ikke produserer "nøytrale" ord eller tegn. Modalitetsforskjeller gjør det lett å avgjøre om barnet bruker tegnspråk eller talespråk. De konkluderer med at i utgangspunktet er barna klar over at de tilegner seg to forskjellige språk, og kan

skille mellom dem. At hørende barn utsatt for to talespråk produserer "nøytrale ord", mener Petitto & Holowka (2002) kommer av umoden motorikk i taleorganet og ikke av språkforvirring.

Hørende barn av døve foreldre (KODA) som lærer et tegnspråk og et talespråk, viser tydelig at de skiller mellom språkene. Disse barna viser ingen dramatiske forsinkelser i utvikling av språkene, og ingen preferanse for én modalitet over en annen (Petitto & Holowka, 2002).

Myte 2

Tospråklige barn får en sen kognitiv utvikling.

Tidligere ble tospråklighet beskyldt for å gi negative konsekvenser for den kognitive utviklingen, det vil si på barnets evne til å tilegne seg og bruke kunnskap. Slike funn er avhengig av hvilke barn man undersøker. Barn med morsmålskompetanse i et minoritetsspråk, men som først lærer norsk ved skolestart, kan ha et svakt utgangspunkt for læring på skole. Barn fra hjem hvor tospråkligheten verdsettes, og hvor de to språkene er lett tilgjengelige, vil ha færre problemer. Det er klart at det er mange faktorer som spiller inn når det gjelder hvor høy tospråklig kompetanse et barn oppnår, og hvordan det påvirker dets kognitive utvikling.

Cummins (1984) beskriver tre nivåer i en tospråklig utvikling og konsekvensene for den kognitive utviklingen:

- Et begrenset nivå hvor barnet har liten kompetanse i begge språkene. En slik språklig situasjon vil ha negative konsekvenser for den kognitive utviklingen.
- Et delvis kompetent nivå hvor barnet så vidt har oppnådd en funksjonell kompetanse i begge språkene. Dette gir verken en positiv eller negativ effekt.
- Et kompetent nivå hvor barnet er aldersadekvat på begge sine språk. En slik situasjon gir en positiv effekt på den kognitive utviklingen på kort og lang sikt.

Selvfølgelig spiller kvaliteten på språklig input en stor rolle i utviklingen.

For å høste fordelene av tospråklighet må barnet tidlig være i kontakt med et rikt, utfordrende språkmiljø. Dette kan bare skje hvis miljøet rundt det hørselshemmete barnet har kunnskap om barnets språklige ferdigheter, og kan barnets språk. Dette støttes i Vygotskys teori *Zone of Proximal Development*, som sier at de nære voksne må gi barnet språklig stimulering som er et nivå høyere enn barnets nåværende funksjonsnivå, slik at barnet utfordres til å utvikle seg (Easterbrooks & Baker, 2002).

En tidlig utvikling av tospråklighet kan ha flere kognitive fordeler: Vygotsky (1962) mener at tospråklige får en bevissthet om hvordan språk bygges opp, og hvordan de virker (metalingvistiske ferdigheter). Skutnabb-Kangas (1981) siterer flere studier

som har målt ulike aspekter av kognitiv og språklig utvikling, inkludert ikke-språklig kommunikasjon, hvor de tospråklige klarer seg bedre enn de ettspråklige. Fordeler viser seg også på områder som den allmenne intellektuelle utviklingen og i kreativ tenkning.

Den tidlige begrepsutviklingen hos ett- og tospråklige barn

I sin studie viser Petitto & Holowka (2002) at tospråklige hørende og døve barn organiserer meninger og begreper på omtrent samme måte som ettspråklige. Tospråklige viser de samme begrensninger på grunn av alder og modning som de ettspråklige. Et eksempel er at tospråklige barn på et tidlig stadium også overgeneraliserer på lik linje med andre. De sier for eksempel "katt" om dyr som har fire bein og pels, men som egentlig heter hund eller ku. De begrepene og vokabularet som tospråklige barn tilegner seg, bestemmes av personlig interesse og er grunnleggende likt på de to språkene.

Myte 3

Bruk av tegnspråk hindrer talespråkutvikling

For barn som er hørselshemmete, er det både mulig og gunstig å lære å tale og å bruke tegnspråk. Det finnes ingen *empiriske data* som motsier dette (Marschark, Rhoten & Fabich, 2007). Likevel blir det hevdet i våre dager at å utsette hørselshemmete barn for tegnspråk, hindrer talespråkutvikling.

«A common misconception (is) that children exposed to American Sign Language (ASL) will not develop or will not continue to use their spoken English skills. It is my experience that the opposite is true" (Graney, 1997).

Forfatterne har de samme erfaringer som Graney. Ofte er introduksjon til tegnspråk nøkkelen til kommunikasjon med familien, sosialisering og den kognitive utviklingen. Erfaring viser igjen og igjen at tegnspråk også utløser talespråkutvikling. Med unntak av barn som er helt isolert fra den hørende verden, er det usannsynlig at all verdens omgang med tegnspråk vil hindre et barn fra å tilegne seg talespråk hvis det har anlegg for det. Barn er født med vilje til og behov for kommunikasjon med sine omgivelser. De vil derfor anstrenge seg etter beste evne for å bruke det språket omgivelsene til enhver tid fungerer på, enten det er å bruke tegnspråk, tegn og tale eller tale (Pritchard & Zahl, 2008). Man kan imidlertid oppleve at barnas fremtid blir bestemt gjennom en fagpolitisk og emosjonell debatt, istedenfor at man kartlegger deres egentlige behov basert på forhistorie, evner og interesser. Det er bekymringsfullt at barna slik kan bli ofre for de voksnes kjepphester. (Spencer & Marschark, 2006).

Erfaring viser at når barn som har norsk tale som førstespråk, blir introdusert for et tegnspråkmiljø, blir de så opptatt med å omstille seg at bruken av tale kan minske. Men etter en stund gjenopprettes den og skyter fart. Tegnspråk er, og forblir, det språket som er tilgjengelig for alle hørselshemmete, og som i seg selv ikke hindrer

utvikling av talespråk. Manglende utvikling av talespråk kan skyldes andre faktorer som er biologisk betinget og/eller miljøbetinget. For hørselshemmete er tegnspråk en viktig nøkkel til språklig utvikling. Fordi tegnspråk er lett å oppfatte for hørselshemmete, kan det få barnet til å forstå hva språk er, og hva det brukes til. Tegnspråk er inngangen til kunnskapens verden og støtte for begrepsinnlæringen. Det er også inngangsbillett til enda en sosial og kulturell verden, det vil si den globale døveverdenen.

Myte 4

Tegnspråk er et hjelpemiddel og ikke et språk.

I *Hva er norsk tegnspråk?* (side 10), er det gjort rede for norsk tegnspråk og som ett av Norges språk. Kunnskap om at også tegnspråk er som språk å regne, har eksistert i flere tiår. Dette til tross er myten om tegnspråkets status som et hjelpemiddel nok så seiglivet. Det er fortsatt mange som betrakter tegnspråk slik man betrakter en krykke; greit å ha til sitt bruk, men best å kunne klare seg uten. Men siden norsk tegnspråk har de kvaliteter et språk skal ha for å regnes som et naturlig, menneskelig språk, innebærer det også at det gir brukerne det nødvendige verktøyet for kommunikasjon og utvikling. Det har derfor en egenverdi fordi det bidrar til å berike mennesket gjennom å være en del av personens språkkapasitet. Dersom myten om at tegnspråk ikke er et fullverdig språk sluttet å eksistere i foreldres bevissthet, ville det være lettere for dem å akseptere at norsk tegnspråk er et positivt element i et hørselshemmet barns språklige repertoar.

Myte 5

Talespråk må læres tidlig hvis det skal lykkes, mens tegnspråk kan man lett lære seg senere - om nødvendig.

Den kritiske perioden i språkutvikling

Alle barn har en medfødt evne til å tilegne seg språk, og den evnen er på sitt beste fra syv måneders- til cirka femårsalderen. Det kalles "den kritiske perioden i språkutviklingen" (Lenneberg, 1967). Slike kritiske perioder finnes i utvikling av både tegnspråk og talespråk (Mayberry, Lock & Kazmi, 2002). Under det første leveåret er barnet veldig var for alle naturlige språk i omgivelsene (Mashie, 1995). Det er da barnet lærer å skille mellom de språklige fonemer: uansett om de er språklyder eller håndformer og bevegelser.

I en serie av forskningsstudier har Mayberry (1993, 1998, 2002) vist at hypotesen om den kritiske perioden også gjelder tegnspråk. Å lære tegnspråk etter den kritiske perioden har effekt på alle aspekter av språket: fonologi, morfologi, syntaks, leksikon og semantikk. I tillegg påvirkes avlesing og forståelsen av sammenhengende tekst og korttidsminnet (Mayberry, 1998). I en studie viste Mayberry, Lock & Kazmi (2002) at

tidlig erfaring med språk (tegnspråk eller talespråk) under hjernens utvikling er nødvendig hvis barnet skal lykkes i læring av et fremmedspråk som eksempelvis engelsk eller tysk.

Språklige og pedagogiske paradokser

Her presenteres noen paradokser som grunnlag for diskusjoner.

Paradoks 1

Det er allment akseptert at barn lærer best og mest gjennom samhandling med jevnaldrende og voksne. Samhandling skal skje på et språk som er lett tilgjengelig og forståelig og meningsfylt for barnet. *Likevel* skjer det at døve og sterkt tunghørte barn plasseres i miljøer hvor de har lite tilgang til det sosiale livet på grunn av støy og språkbarrierer, og hvor barnets samtalepartnere er noen få voksne.

Paradoks 2

Et positivt selvbilde og identitet utvikles blant annet gjennom å møte og samhandle med voksne rollemodeller som barnet har muligheter til å kunne ligne på. *Likevel* er det ofte slik at det døve eller sterkt tunghørte barnet er den eneste hørselshemmete i sitt nærmiljø og dermed sjeldent eller aldri møter positive rollemodeller som også er hørselshemmete.

Paradoks 3

Et positivt selvbilde er avhengig av at barn vokser opp i et miljø som verdsetter og vektlegger det det kan, dets språk og kultur og dets sterke sider. *Likevel* kan det "medisinske perspektivet" lett ta overhånd. Det betyr at man fokuserer på den dårlige hørselen og alt barnet ikke kan, og som må ordnes gjennom behandling, trening og bruk av høreteknisk utstyr. Barnet skal "normaliseres". Det å bli lik "de andre" blir det overordnede målet.

Paradoks 4

Et bimodalt tospråklig miljø skal gi barn tilgang til begge språkene på rene koder slik at de kan tilegne seg dem, sammenligne sine to språk og tydelig vise sin kompetanse i de to språkene sine. *Likevel* skjer det at mange døve og sterkt tunghørte barn nesten utelukkende erfarer blandete koder, dvs. norsk med tegnstøtte

Paradoks 5

Læring og utvikling av kommunikativ kompetanse og sosiale ferdigheter finner sted gjennom lek. Barn trenger å være med på spontan lek, fabulering og diskusjoner. *Likevel* plasseres hørselshemmete barn i lekegrupper hvor de er avhengige av voksenhjelp for å kommunisere og fungere i leken.

Paradoks 6

Foreldrene til hørende spedbarn i utlandet og her i landet bruker "Baby Signs" (et system som benytter tegn og gester i tillegg til tale) for å fremme språkutvikling. Disse foreldrene bruker mye tid, krefter og penger på å skaffe seg ferdigheter i å bruke tegn i kommunikasjon med babyen sin. *Likevel* advares foreldre til døve og sterkt tunghørte spedbarn mot å bruke tegnspråk.

Paradoks 7

Hørende barn trenger å se og høre den de samhandler med for å få til en positiv språkutvikling. Hjernen integrerer både syns- og lydinntrykket, og det er dette som gjør at hjernen kan avgjøre med sikkerhet hva den "hører" (Hyde, 2006). *Likevel* er det for døve og sterkt tunghørte barn noen treningsopplegg hvor barnet ikke får se den som snakker.

Paradoks 8

Vi har en del forskning som viser at døve har sine egne læringsstrategier og bedre bearbejder informasjon gitt simultant enn informasjon gitt sekvensielt. *Likevel* utnyttes ikke denne kunnskapen, og døve undervises etter de prinsippene som gjelder normalthørende.

Paradoks 9

Rett til undervisning i og på tegnspråk er lovfestet i opplæringsloven. Slik opplæring er ønsket også av tospråklige døve og sterkt tunghørte som trenger et kombinert skoletilbud og deltidsopphold i regi av Statped. Noen hørselshemmete barn som ikke kan fungere i ordinære klasser for hørende, trenger et fulltidstilbud i et bimodalt tospråklig miljø. Andre hørselshemmete oppsøker et tospråklig opplæringstilbud av sosiale grunner. Dermed kreves det naturligvis at det finnes dynamiske, levende tegnspråkmiljøer som eleven kan delta i. *Likevel*, oppleves det gjentatte ganger at de tegnspråklige skolemiljøene må vernes fra nedleggelse og avvikling.

Eli er en sterkt tunghørt jente som går i 2. klasse på sin lokale skole. Hun har hatt lite kontakt med andre hørselshemmete. I barnehagen og i klassen hjemme har pedagogene vært nøye med å tolke. De har også innprentet medelevene hvor viktig det er å ta hensyn til Eli, hvorfor hun må sitte på et bestemt sted, hvordan de skal snakke med Eli, om bruken av FM-utstyr og behov for tegn og så videre. Nå er Eli på deltidsopphold på kompetansesenterskolen. Hun sier: "Det er så godt å være på besøk her. Her er det ingen som tar hensyn."